

**Методичні рекомендації
щодо навчання української та зарубіжної літератур
учнів 5 – 11 класів у 2025/2026 навчальному році**

*Задля уникнення дублювання інформації **Методичні рекомендації щодо навчання української та зарубіжної літератур учнів 5 – 11 класів у 2025/2026 навчальному році** укладено тиким чином, що цей документ є логічним продовженням і доповненням змісту **Методичних рекомендацій щодо навчання української мови учнів 5 – 11 класів у 2025/2026 навчальному році***

Формування компетентних читачів

Учні мають здобути в школі уміння і компетентності XXI століття, які узгоджені з країнами Європейського Союзу і які потрібні сьогодні сучасному українцю. Окрім знання рідної, державної й іноземних мов, інформаційних технологій, уміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності і підприємництва, нашим дітям потрібна **освіта для життя**.

Запорукою якісної освіти для життя є розвинена читацька компетентність, розвитку якої сприяє реалізація сформульованої у **Державному стандарті базової середньої освіти** (постанова КМ України від 30.09.2020 № 898) **мета мовно-літературної освітньої галузі** - розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, здатних спілкуватися для духовного, культурного та національного самовираження, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень (у 5-6 класах); **Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти** (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392) **мета освітньої галузі «Мови і літератури»** - розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентностей, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій (у 7 – 11-х класах).

Головна мета літературної освіти – виховання творчого читача із самостійним критичним мисленням, формування гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості, залучення учнів до найвищих досягнень національної літератури і культури, національних і загальнолюдських духовних цінностей, формування комунікативної та літературної компетентностей, розвиток творчих здібностей учнів, виховання в них естетичного смаку, високої читацької та загальної культури, вироблення умінь самостійно ознайомлюватися зі зразками мистецтва слова.

Надважливою сьогодні залишається **проблема готовності учителя до роботи в умовах непередбачених викликів, уміння організовувати навчальну діяльність в нових умовах та визначати шляхи подальшого саморозвитку**.

У шкільній освіті 2025/2026 навчального року, зокрема в мовно-літературній, буде продовжено послідовне **упровадження компетентнісного підходу** як одного зі стратегічних напрямів розвитку освіти в контексті положень Концепції «Нова українська школа». Для формування ключових компетентностей, передбачених цим підходом, уведено наскрізні уміння та ціннісні орієнтири. У таблиці перелічено пріоритетні підходи до організації освітнього процесу на уроках української словесності:

Підхід	Мета	Реалізація
Компетентнісний	досягнення учнями успіху в різних сферах життя, здатність до вирішення завдань	виконання практичних завдань, вправ із використанням набутих знань, умінь, навичок, цінностей з орієнтацією на різні життєві ситуації

Діяльнісний	набуття учнями практичного досвіду щодо застосування знань	залучення учнів до активної участі в навчанні, вивчення мовних і літературних теоретичних понять шляхом спостережень, досліджень, інтерпретації різних текстів на уроках мови та літератури, застосування ігрових завдань, тренінгових технологій
Особистісно орієнтований	розвиток креативного мислення, творчих здібностей учнів	виконання творчих завдань, які сприяють розкриттю здібностей учнів
Комунікативний	удосконалення здатності учнів висловлюватися, спілкуватися, використовуючи знання мовних правил	поєднання мовної й мовленнєвої складової на кожному уроці
Інтегративний	формування в учнів цілісної духовної та мовної картини світу	поєднання мовного та літературного матеріалу зі знаннями інших галузей, наук, видів мистецтва, сучасною цікавою інформацією
Системний	розвиток цілісних уявлень про мовні й літературні явища та процеси	комплексне дослідження теоретичного матеріалу різних мовних розділів, аналіз композицій художніх творів

Компетентнісний підхід скеровує навчально-виховний процес на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. На уроках він простежується у акцентуванні уваги учня на усвідомленні себе як мовця/читача, важливості умінь керувати мовленнєвим/читацьким саморозвитком; формуванні умінь цілевизначення і планування, наявності навчального маршруту, запитань і завдань для рефлексії навчальних досягнень відповідно до критеріїв оцінювання результатів навчання; наявності різнорівневих завдань, зокрема й компетентісно зорієнтованих: **для формування предметних мовних компетенцій** (мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної); **для формування ключових компетентностей** (спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математичної компетентності, компетентності у природничих науках, інформаційно-цифрової компетентності, уміння вчитися упродовж життя, соціальних та громадянських компетентностей, підприємливості, загальнокультурної грамотності, екологічної грамотності і здорового життя); **звернення до різноманітних джерел інформації, навчальних технологій.**

Отож компетентнісний підхід передбачає шлях від предметних компетентностей через наскрізні уміння та ціннісні орієнтири до ключових компетентностей. Саме тому так необхідно учителеві розуміти особливості компетентнісної освіти, усвідомити, які саме компетентності та яким шляхом формувати, що має стати кінцевим результатом навчання або вивчення конкретної теми.

Особистісно орієнтований підхід покликаний забезпечувати всебічний розвиток і саморозвиток учня як суб'єкта пізнання і навчальної діяльності з урахуванням його пріоритетів і здібностей. Це передбачає: спрямування уваги учня на усвідомлення себе як особистості, потреби в самотворенні; наявність запитань і завдань для створення ситуації успіху, вибору, прояву особистісних якостей; для роботи із суб'єктним досвідом, задіяння обох півкуль головного мозку, провідних каналів інформації; формування ціннісних ставлень.

Діяльнісний підхід спрямовує навчально-виховний процес на опанування учнями різних видів діяльності, у яких вони здобувають знання, набувають умінь і навичок, досвіду

взаємодії з іншими людьми, із суспільством і світом. Реалізується цей підхід за таких умов: настанова на самостійну роботу з навчальним матеріалом, дотримання принципу первинності учнівської продукції; наявність завдань для самостійної і парної (групової) роботи, наявність завдань для формування умінь працювати з інформацією, звернення до інтерактивних прийомів, методів, видів роботи.

Підвищення рівня читацької грамотності .

Читацька грамотність — це здатність учня розуміти, використовувати, оцінювати й осмислювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал, а також готовність брати активну участь у житті суспільства.

Згідно з опитуванням компанії Research & Branding Group 57% жителів України не читають книжки, регулярно читають книжки 43% українців, серед них 14% – майже щодня, 27% – кілька разів на тиждень, 21% – кілька разів на рік, 4% – рідше, ніж раз на рік. Проблема читання є національною. Результати дослідження PISA продемонстрували важливість учительської та батьківської підтримки й зацікавлення дітей читанням.

Перші кроки щодо підвищення рівня читацької грамотності на державному рівні уже зроблено – схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України

03.03. 2023 за № 190-р [Стратегію розвитку читання на період до 2032 року “Читання як життєва стратегія”](#).

Не залишається на державному рівні непоміченою проблема формування читацької грамотності у рамках шкільної освіти. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018, PISA-2022, PISA – 2025, у якому Україна брала участь уже тричі, засвідчив, що рівень читацької компетентності 15-річних українських учнів виявився гіршим порівняно із середніми значеннями досягнень їхніх однолітків країн ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку). За підсумками дослідження PISA-2018, середній бал українських учнів із читання – 466 балів (у країні-лідера – 555, у середньому в країн-учасниць – 487). Базового рівня читацької грамотності не досягли 25,9 % підлітків, менше 4% учасників проекту досягли найвищого рівня. За підсумками дослідження PISA-2022, розподіл українських учнів за рівнями сформованості читацької грамотності (їх усього 6) порівняно із середнім значенням по країнах ОЕСР і значеннями референтних країн такий:

- Перший – 1%
- Другий – 41 %
- Третій – 30 %
- Четвертий – 21 %
- П’ятий – 7 %
- Шостий – 1 %

Задля пошуку золотієї середини звичайні математичні розрахунки дозволяють зробити висновок про те, що сумарно відсоток першого, другого і третього рівнів читацької грамотності становить 72 %, а сума відсотків четвертого, п’ятого і шостого рівнів – лише 29 %.

Тенденція в середній успішності з читання (показник з 466 знизився до 428) порівняно з математичною (показник з 453 знизився до 441) грамотністю в Україні (синій колір) та країнах ОЕСР (оранжевий колір) між циклами PISA-2018 та PISA-2022 р є **низхідною:**

Різниця в успішності українських учнів порівняно із середнім значенням успішності у країнах ОЕСР з читання **становить 48 балів** (відставання майже на 2, 5 років). Порівняно з попереднім циклом 2018 року **результати українських учнів з читання знизилися на 37 балів**. Однак втішним є те, що більше 60% учнів в Україні мріють здобути вищу освіту першого, другого або третього рівнів (бакалавр, магістр, кандидат наук).

У національному звіті сформульовано рекомендації щодо шляхів подальшого розвитку освіти в Україні в коротко- та довгостроковій перспективах (режим доступу: [Моніторингові дослідження | Український центр оцінювання якості освіти \(testportal.gov.ua\)](https://testportal.gov.ua/)).

Одним із ефективних шляхів підвищення інтересу учнів до читання книг є співпраця учителів-філологів з бібліотекарями та батьками. Таку співпрацю рекомендуємо розглядати за напрямками: вивчення читацьких інтересів школярів, формування культури читання учнів, підготовка та проведення уроків позакласного читання, розвиток мовлення, організація позакласної роботи з літератури. Спільними зусиллями батьків, учителів і бібліотекарів можна розв'язати проблему дитячого читання й відповісти на виклики сучасного інформаційного суспільства.

Підвищення рівня читацької грамотності школярів можна досягти шляхом залучення їх до участі у всеукраїнських і міжнародних літературних проєктах:

- проєкт UA: Казки. Можна послухати українські народні казки голосами відомих людей (серед них – музиканти Андрій Хливнюк та Марко Галаневич з гурту DakhaBrakha, письменник Сергій Жадан, реперка Alyona Alyona та інші);
- проєкт KidStory. Пропонує прослухати та подивитися анімовані історії з книжок. В архіві такі книжки, як «Я не хочу бути принцесою» Гжегож Касдепке, «Скік-поскік» Наталі Забіли, «Людина-Восьминіжка» Жака Жаб'є;
- проєкт «Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Книгоманія» (<http://knygomania.com/>);
- проєкт «Фестиваль дитячого читання «Книгоманія» (<http://childrenfestival.org.ua/>);
- проєкт «Читацький марафон» (<http://childrenfestival.org.ua/>).
- Акція #ЖивіПисьменники (<https://bit.ly/3ezHXOb>) тощо.

Навчальні програми

У 2025/2026 навчальному році **вивчення української літератури здійснюватиметься за рекомендованими наказами Міністерства освіти і науки України програмами:**

- у 5-6 класах за модельними навчальними програмами: [Українська література. 5-6 класи](#) (автори: Яценко Т.О. та ін.), [Українська література. 5-6 класи](#) (автори: Архипова В.П. та ін.), [Українська література. 5-6 класи](#) (автори Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.), [Інтегрований курс літератур \(української та зарубіжної\). 5-6 класи](#) (автори Яценко Т.О., Тригуб І.А.), [Інтегрований курс літератур \(української та зарубіжної\). 5-6 класи](#) (автори Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.), [Інтегрований мовно-літературний курс \(українська мова, українська та зарубіжні літератури\). 5-6 класи](#) (авт. Старагіна І. П. та ін.) (програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovdzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>);

- у 7-8 класах за такими модельними навчальними програмами: [Українська література. 7-9 класи](#) (автори Яценко Т.О. та ін.), [Українська література. 7-9 класи](#) (автори Заболотний О. В. та ін.), [Українська література. 7 – 9 класи](#) (автори Пастушенко Н. М. та ін.), [Інтегрований курс літератур \(української та зарубіжної\). 7-9 класи](#) (автори Чумарна М. І. та ін.), [Інтегрований курс літератур \(української та зарубіжної\). 5-6 класи](#) (автори Ніколенко О. М. та ін.), [Інтегрований курс літератур \(української і зарубіжної\). 7 – 9 класи](#) (Яценуо Т. О. та ін.), [Інтегрований мовно-літературний курс \(українська мова, українська та зарубіжні літератури\). 5-6 класи](#) (авт. Старагіна І. П. та ін.);
- у 9 класах за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 № 804;
- у 10 – 11 класах за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 23.10.2017 № 1407.

Вивчення зарубіжної літератури здійснюватиметься за такими, рекомендованими наказами Міністерства освіти і науки України програмами:

- у 5-6 класах за модельними навчальними програмами: [Зарубіжна література. 5-6 класи](#) (автор Волощук Є. В.), [Зарубіжна література. 5-6 класи](#) (автори Ніколенко О. М. та ін.), [Зарубіжна література. 5-6 класи](#) (автори Богданець-Білокаленко Н. І. та ін.), [Зарубіжна література. 5-9 класи](#) (автори Ніколенко О. М. та ін.);
- у 7- 8 класах за такими модельними навчальними програмами: [Зарубіжна література. 7-9 класи](#) (автори Снегірєва В. В. та ін.), [Зарубіжна література. 7-9 класи](#) (автори Волощук Є. В. та ін.), [Інтегрований курс літератур \(української та зарубіжної\). 5-6 класи](#) (автори Ніколенко О. М. та ін.), [Інтегрований курс літератур \(української і зарубіжної\). 7 – 9 класи](#) (Яценуо Т. О. та ін.), [Інтегрований мовно-літературний курс \(українська мова, українська та зарубіжні літератури\). 5-6 класи](#) (авт. Старагіна І. П. та ін.)
- у 9 класі за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 03.08.2022 № 698;
- у 10 – 11 класах за навчальними програмами зі змінами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН від 03.08.2022 № 698.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН за покликанням: [Освітні програми | Міністерство освіти і науки України \(mon.gov.ua\)](#)

За цим покликанням розміщено навчальні програми для 9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивчення окремих предметів (редакція 2015 року), курсів за вибором та факультативів.

Керуючись законодавством (стаття 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту») привертаємо увагу, що педагогічні працівники закладу освіти обирають модельні навчальні програми на певний цикл повної загальної середньої освіти і не можуть змінювати їх в середині циклу, зокрема при переході від 5-го до 6-го класу, оскільки кожна з модельних навчальних програм має особливості щодо реалізації вимог стандарту до результатів навчання на адаптаційному циклі. Водночас, для 7 класу, що розпочинає навчання на наступному циклі повної загальної середньої освіти у 2024 році, можна обрати модельні навчальні програми інших авторів.

Модельні навчальні програми на рівні закладу освіти конкретизуються у навчальні програми. З цією метою педагоги можуть у модельній навчальній програмі на власний розсуд зазначити кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо) та видів навчальної діяльності учнів. Також педагоги можуть використовувати навчальні програми, розроблені на основі модельних авторським колективом відповідної програми, де авторами програми визначено кількість годин, необхідну на провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), змісту тієї чи іншої теми (розділу, модуля тощо) та видів навчальної діяльності учнів. Учитель може розробити навчальну програму предмета, інтегрованого курсу (у тому числі білінгвальних курсів) на основі обраної модельної навчальної програми. При цьому педагоги можуть

вносити зміни у пропонований модельною навчальною програмою зміст навчального предмета/інтегрованого курсу, з урахуванням підготовленості класу, регіональних особливостей, робочого навчального плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається освітній процес, зокрема: доповнювати зміст програми, включаючи регіональний компонент; розширювати/поглиблювати або ущільнювати зміст окремих елементів (розділів, тем, модулів тощо) програми зважаючи на потреби учнів, матеріально-технічне забезпечення закладу освіти, запити батьків, громади тощо; доповнювати тематику практичних/творчих робіт; вилучати окремі питання, з метою уникнення надмірної деталізації змісту навчального матеріалу. Загальний обсяг таких змін може досягати 20%.

Особливості викладання української, зарубіжної літератури у 5-8 класах

У змісті курсу української та зарубіжної літератури для 5-8 класів реалізовано **основні функції літератури для дітей та юнацтва** в сучасному соціумі. Так, **естетична функція** літератури для підлітків визначає її суть, дозволяє аналізувати літературні твори як мистецькі явища, що мають не тільки цікавий, пізнавальний зміст, але й високохудожню форму.

Морально-етичну функцію розкрито в ідейному змісті, підтексті художніх творів, у яких юні читачі відшукують приклади взаємин між людьми, засуджують негативні вчинки, співпереживають улюбленим героям. Це сприяє формуванню у молодших підлітків типу поведінки в соціумі.

Комунікативна функція художнього твору для дітей та юнацтва розкривається відповідно до вікових особливостей читачів, доступності їхньому сприйняттю й розумінню. Під час діалогу з автором художнього твору молодші підлітки формують уявлення про митця, співвідносять зображене в тексті з власним життєвим досвідом, вчать критично оцінювати учинки літературних персонажів, дискутувати, пояснювати свою думку щодо прочитаного.

Особливої уваги заслуговує **методика вивчення творів сучасної літератури** для підлітків. Процес їх опрацювання на уроках літератури в 5-8 класах має бути орієнтованим на адекватне для цього віку реципієнтів сприйняття. Оскільки в кожного покоління юних читачів своя система цінностей, то й формування її найефективніше відбувається під час читання художніх творів, у центрі яких протагоніст – їхній ровесник, зі співзвучними їм почуттями й переживаннями, втіленими в його життєвих мріях, пригодах, самому процесі дорослішання.

Моделі уроків вивчення сучасних художніх творів можуть мати триетапну структуру: вступна частина, власне робота з текстом і підсумкова, рефлексійна частина. У вступній частині варто застосовувати інтерактивні мотиваційні завдання на основі медіатекстів, в основі яких – «занурення» у контекстуальні зв'язки художнього тексту. В основній частині уроку рекомендовано використовувати прийоми розвитку критичного й аналітичного мислення на основі текстуальної роботи: дидактичну ейдетику, складання й розгадування квестів, вікторин, виконання творчих завдань на фреймах, зокрема й на віртуальних дошках Miro, Padlet, Jamboard тощо. На уроках текстуального вивчення сучасних літературних творів доцільно практикувати творчі завдання та проекти.

У прикінцевій частині таких уроків обов'язковою має бути рефлексія як елемент формувального оцінювання й водночас узагальнення й систематизації знань учнів. Це й інтерактивне обговорення, й узагальнення за допомогою рефлексійних таблиць, схем, синквейнів тощо.

Для того, щоб підлітки адекватно зрозуміли ціннісний потенціал художнього твору, він має викликати у них зацікавлення, прагнення прочитати. Це можливо за умови застосування сучасних технологій навчання, зокрема орієнтованих на залучення усіх учнів до процесу сприйняття, обговорення й інтерпретації художніх творів, використання **компетентнісного й діяльнісного підходів**.

Оцінювання навчальних досягнень п'яти-, шести, семи та восьмикласників здійснюється відповідно до «Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання

здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти», затверджених наказом МОН України [від 02.08.2024 № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»](#).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання (семестрове, річне) та державна підсумкова атестація.

Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до груп обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом на основі компетентнісного підходу.

Загальні критерії оцінювання (додаток 1 наказу від 02.08.2024 № 1903) визначають загальні підходи до встановлення результатів навчання учнів і слугують основою критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 цього самого наказу).

Опис кожного бала шкали оцінювання подано в додатках з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, ставлення) і наскрізних у всіх ключових компетентностях умінь (читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно й письмово, критично й системно мислити, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, творчість, ініціативність, здатність співпрацювати з іншими людьми).

Оцінювання результатів навчання здійснюється за допомогою різних методів, вибір яких зумовлюється особливостями змісту навчального предмета / інтегрованого курсу, його обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів із застосуванням різних способів і засобів:

- усного опитування (індивідуальне, групове тощо);
- спостереження;
- аналіз портфолію;
- письмових завдань (окремі навчальні завдання, зокрема тестові з використанням ІТ, перекази, диктанти тощо, а також діагностувальні, підсумкові роботи);
- практичних завдань (завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; навчальний проєкт; робота з картами, діаграмами; заповнення таблиць, побудова схем, моделей, зокрема з використанням електронних засобів навчання тощо);
- завдань із використанням ІТ (онлайн-тести, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, комп'ютерні продукти тощо);
- самооцінювання, взаємооцінювання;
- комплексного, що поєднує різні способи й засоби оцінювання.

Оцінювання здійснюється із застосуванням завдань різних когнітивних рівнів:

- на відтворення знань (початковий рівень навченості учнів),
- на розуміння (середній рівень),
- на застосування в стандартних і змінених навчальних ситуаціях (достатній рівень),
- уміння висловлювати власні судження, ставлення тощо (високий рівень).

Частотність та процедури проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета / Інтегрованого курсу та з урахуванням етапу опанування програмового матеріалу та етапу досягнення очікуваного результату навчання.

За підсумками вивчення кожного розділу доцільно проводити у відповідній формі **поточну діагностику** досягнень учнями очікуваних результатів – рівня сформованості конкретних результатів, що є основою для формування загальних результатів у рамках кожної з чотирьох обов'язкових груп результатів згідно з держстандартом (роботи можуть бути запропоновані в тестовій формі). **А декламування, читання мовчки та вголос, усні й письмові перекази та твори, діалогівання учитель проводить упродовж семестру з метою формувального оцінювання!!!** Кількість і види цих робіт на семестр учитель планує самостійно.

Оцінювання результатів навчання учнів потребує **гнучкості** (підходи до оцінювання в різних класах закладу загальної середньої освіти можуть мати відмінності, спрямовані на реалізацію освітньої програми закладу освіти та автономії вчителя), **дотримання здобувачами освіти принципів академічної доброчесності** (самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; покликання на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей). **За умови порушення учнями принципів академічної доброчесності учитель / учителька може ухвалити рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності і запропонувати учню / учениці повторне проходження оцінювання.**

Формувальне оцінювання результатів навчання учнів / учениць виконує діагностувальну, коригувальну, орієнтувальну, мотиваційно-стимулювальну, розвивальну, прогностичну та виховну функції. Формувальне оцінювання (оцінювання в процесі навчання) є важливим складником освітнього процесу, оскільки воно відображає ж процес навчання учнівства, зорієнтований на досягнення визначеного очікуваного результату, так і результат його навчальної діяльності на певному етапі навчання та дозволяє вчителю / вчительці зрозуміти, як краще підготувати учнів / учениць до підсумкового оцінювання та відслідковувати їхній прогрес протягом навчального року. Його здійснюють у формі самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем / учителькою із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостережень учителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учня / учениці тощо).

Окремі завдання для формувального оцінювання можуть бути диференційовані з урахуванням таксономії освітніх цілей за когнітивними рівнями діяльності (завдання початкового рівня передбачають уміння розпізнавати, пригадувати, відтворювати окремі елементи змісту навчання; завдання середнього рівня — розуміння та застосування елементів змісту навчання; достатнього — уміння аналізувати навчальну інформацію (класифікувати, порівнювати, узагальнювати, інтегрувати, уточнювати, упорядковувати); високого — уміння оцінювати (навчальну інформацію та власну навчальну діяльність), рефлексувати, перекодовувати інформацію (з текстової у схематичну, графічну та навпаки), створювати, продукувати). Кожний наступний рівень (від початкового до високого) охоплює показники результатів навчання попереднього рівня та містить нові показники результатів навчання.

За потреби, для отримання інформації щодо рівня досягнення очікуваних результатів навчання учнів, визначених в окремому елементі навчальної програми (тема / розділ тощо), здійснюється **тематичне оцінювання. Результати тематичного оцінювання можуть бути використані для коригування освітнього процесу!!!**

Увага! Метою підсумкового оцінювання є співвіднесення фактичних результатів навчання, яких досягли здобувачі освіти, з обов'язковими / очікуваними результатами навчання, визначеними Державним стандартом / модельною навчальною програмою за певний період навчання.

Підсумкове оцінювання здійснюють періодично. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення вчитель / учителька встановлює самостійно.

Підсумкові роботи можуть забезпечувати охоплення одного, декількох або всіх груп результатів, визначених у Державному стандарті, у межах вивченого впродовж певного періоду, і мають забезпечувати об'єктивність оцінювання.

За підсумками семестру доцільно проводити комплексну діагностичну роботу, яка дасть змогу оцінити рівень досягнення учнями очікуваних результатів навчання в усній взаємодії, письмовій взаємодії, роботі з текстом та дослідженні мовлення (4 групи обов'язкових результатів навчання за Державним стандартом базової середньої освіти).

Підсумкове оцінювання за семестр здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Державним стандартом базової середньої освіти, з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності!!!

Оцінка за семестр може бути скоригованою.

Для формування висновків щодо рівня досягнення обов'язкових результатів навчання за семестр учитель і учителька може запропонувати учнівству один із двох варіантів:

- виконати комплексну підсумкову роботу, завдання якої дозволяють установити результати навчання за всіма групами результатів, визначеними в Критеріях оцінювання за освітніми галузями;
- виконати окремі підсумкові роботи для кожної групи результатів, визначеної у Критеріях оцінювання за освітніми галузями.

Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня і учениці протягом року.

За умови використання власної шкали оцінювання заклад освіти має визначити та описати в освітній програмі правила переведення загальної оцінки результатів навчання за рік у систему, визначену законодавством (12-бальну систему), для виставлення у журнал обліку успішності учнів, Свідоцтво досягнень (запропонована форма Свідоцтва є орієнтовною), Свідоцтва про здобуття базової середньої освіти.

Оцінка є конфіденційною інформацією, доступною лише для учнівства та його батьків (або осіб, що їх замінюють). Інформування батьків про результати навчання може відбуватися під час індивідуальних зустрічей, шляхом записів оцінювальних суджень у носіях зворотного зв'язку з батьками (паперових / електронних щоденників учнів тощо), фіксації результатів навчання у свідоцтві досягнень.

В умовах дистанційного навчання української літератури фахові уміння учителя-словесника використовувати *цифрові сервіси та онлайн-інструменти* урізноманітнить освітній процес, створить можливості для розвитку творчої активності учнів, формування навичок добирати навчальну інформацію з різних інформаційних джерел, застосовувати медіаресурси для залучення контекстуальних зв'язків. Рекомендовано використовувати сервіси для створення «хмаринки слів» ([Word It Out](#), [Word Cloud Generation](#), [Word Art](#), [AnswerGarden](#) тощо), ментальних мап ([XMind](#), [FreeMind](#), [iMindMap](#), [MindJet](#) [Mindmanager](#), [Edrow Mind Map](#), [Visual Mind Map](#) тощо), інтерактивних плакатів ([Thinglink](#), [Glogster EDU](#), [H5P](#) тощо), коміксів ([Bitstrips](#), [Canva](#), [Write Comics](#), [Pixton](#), [StoryboardThat](#)) тощо.

Розповіді про письменників варто супроводжувати презентаціями, слайди яких повинні містити максимум ілюстрацій і мінімум текстової інформації як пояснення до візуального матеріалу. Окремі слайди можуть бути доповнені гіперпокликаннями на відео та аудіоматеріали, що розміщені на освітніх платформах та надіслані учням через захищені канали зв'язку або саме в тому онлайн-сервісі, який учителі використовують для навчання, – **Google classroom** чи **Classtime**. Такі презентації сприятимуть повторенню й узагальненню вивченого, глибокому осмисленню творчого доробку письменників, розумінню ідейно-тематичного та художнього значення творів.

Під час онлайн-уроків учителі-словесники можуть урізноманітнити освітній процес за допомогою завдань, що передбачають створення чатів або постерів у додатках **Canva**, **PlayBuzz**, **Miro**, **Jamboard**; здійснення віртуальних мандрівок у музеї; аналіз фото, документів, пізнавальних текстів, розміщених на віртуальних дошках **Jamboard**, **Padlet**; участь в онлайн-опитуваннях, тестуваннях, змодельованих за допомогою **Google Forms**, **Online Test Pad**, **Poll everywhere** тощо.

«Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5–6 класів – новий навчальний предмет у закладах загальної середньої освіти, упровадження якого зумовлене соціальними викликами та сучасними освітніми завданнями, що унормовані новим Державним стандартом базової середньої освіти.

Інтеграція літературного курсу реалізується на основі спорідненості змісту основних тем шкільних курсів української та зарубіжної літератури для 5–6 класів (**тематична інтеграція**). Програма також ґрунтується на засадах інтеграції, доцільної для адаптаційного циклу шкільної літературної освіти: **методичної** (спільні методи і прийоми навчання української та зарубіжної літератури) та **діяльнісної** (спільні види навчальної діяльності у процесі вивчення української та зарубіжної літератури). Водночас акцентується на необхідності звернення до специфічних методів і прийомів вивчення творів зарубіжної

літератури, зокрема таких, як робота з текстом перекладу та оригіналу, порівняння варіантів перекладу художнього твору тощо.

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної) побудований із урахуванням дидактичного принципу послідовності та наступності в навчанні. Цей курс є послідовним продовженням літературного курсу початкової школи, у межах якого школярі ознайомлювалися з творами української та зарубіжної літератур.

Дидактико-методичний потенціал програми забезпечує можливість формування в процесі вивчення інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) **читацької і ключових компетентностей**, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Відтак учитель матиме можливість констатувати результати навчальної діяльності учнів, поступово ускладнювати завдання й контролювати їх виконання.

Програма інтегрованого курсу літератур побудована за **тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності** щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

Навчальний матеріал у 5-6 класах згруповано за відповідними тематичними розділами.

У рубриці «**Пропонований зміст навчального предмета**» презентовано різножанрові твори класичної і сучасної української та зарубіжної літератур. Добір художніх творів зроблено з урахуванням їхньої художньої вартісності, читацьких інтересів, вікових характеристик та особливостей художнього сприймання молодших підлітків.

У програмі виділено дві групи художніх творів: **для текстуального вивчення і позакласного читання** (твори пов'язані з відповідними тематичними розділами програми). Деякі художні тексти, зокрема й напам'ять, можуть вивчатися за вибором учителя та учнів.

Для текстуального розгляду рекомендовано твори, що увійшли до «**золотого**» **фонду української та зарубіжної класики** для читання молодшими підлітками.

Для текстуального вивчення також рекомендовано твори **сучасних українських та зарубіжних письменників**.

Зміст інтегрованого курсу літератур включає твори, що викликають інтерес у сучасних молодших підлітків, а саме твори про пригоди, фантастичні події, твори жанру фентезі тощо.

Твори патріотичної тематики, реалістично-психологічна проза, що представлені в програмі, сприяють виховання національно свідомих громадян України, формування гуманістичного світогляду, національних і загальнолюдських цінностей учнів-читачів.

Рекомендовано системно проводити уроки щодо ознайомлення з художніми творами сучасної української та зарубіжної літератур за вибором учителя та учнів, відтак розділ «Найцікавіше з літературних новинок» передбачено і в I, і в II семестрах. Учителеві важливо пам'ятати, що учням-підліткам притаманний інтерес до читання художніх творів, серед героїв яких вони впізнають себе у вирі повсякденних проблем і життєвих випробувань. Відтак їх зацікавлюють твори, у яких художньо відтворено ситуації морального становлення особистості, розкрито сучасні підліткові теми, зокрема булінгу, першого кохання, взаємин із ровесниками й людьми старшого покоління тощо.

Твори для позакласного читання подано до кожного розділу модельної навчальної програми, тож учитель має можливість формувати в учнів коло читання впродовж усього навчального року та, орієнтуючись на читацькі інтереси саме своїх учнів і власні методичні напрацювання, проводити такі 2–3 уроки на семестр у межах певного тематичного розділу.

Біографічні відомості про письменників рекомендовано обмежити короткими довідками про основні факти їхнього життя і творчості або ж окремими епізодами дитинства митців, що можуть зацікавити учнів-підлітків.

У програмі забезпечено етапну наступність і безперервність вивчення понять **теорії літератури** у процесі роботи з художнім текстом. Визначено саме ті теоретико-літературні поняття, формування та поглиблення яких буде методично доцільним під час опрацювання учнями творів конкретного програмового розділу.

У рубриці «**Мистецький контекст**» запропоновано до розгляду твори живопису, музики, скульптури, кіно тощо, що сприятиме цілісному осмисленню учнями кожного

літературного твору. Наголошуємо, що звернення до творів інших видів мистецтва має бути методично доцільним, таким, що не відволікає юних читачів від самодостатнього художнього тексту.

До кожного тематичного розділу запропоновано **види організації навчальної діяльності** учнів-підлітків різного рівня складності: репродуктивні, пізнавально-пошукові та творчі. Акцентовано на видах діяльності, зорієнтованих на порівняння художніх творів української та зарубіжної літератури, визначення у них спільних тем, проблем, мотивів, моральних цінностей та водночас на розуміння самотності та самодостатності, національної специфіки кожної національної літератури. Ця рубрика має рекомендаційний характер.

Особливої уваги заслуговує **методика вивчення творів сучасної української та зарубіжної літератур для підлітків**. Процес їх опрацювання на уроках інтегрованого курсу має бути орієнтованим на адекватне для цього віку реципієнтів сприйняття.

Для того, щоб підлітки адекватно зрозуміли ціннісний потенціал художнього твору, він має викликати в них зацікавлення, прагнення прочитати. Це можливе за умови застосування сучасних технологій навчання, зокрема орієнтованих на залучення всіх учнів до процесу сприйняття, обговорення й інтерпретації художніх творів, використання компетентнісного й діяльнісного підходів

Особливості викладання української та зарубіжної літератур у 9-х - 11-х класах

У контексті ключових підходів сучасної освіти (компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний) шкільні предмети «Українська література» та «Зарубіжна література» є засобом розвитку й соціалізації учнів, становлення їх як особистостей і громадян своєї країни. Здобуті у процесі літературної освіти знання, набуті уміння й навички мають бути опорою, яка дасть учням змогу реалізувати себе в житті, стати носіями культури свого народу, ініціаторами відновлення й збереження найкращих культурних традицій свого народу.

У зв'язку з цим 2017 року розроблено **новий формат пояснювальної записки до програм української літератури. а 2022 – до програм зарубіжної літератури**, де визначено ієрархію цілей навчання, зазначено мету базової середньої освіти, уточнено предметну мету (формування компетентного читача, національно свідомої, духовно багатой особистості). Відповідно до стратегій модернізації освіти в Україні у пояснювальній записці конкретизовано завдання кожного навчального предмета.

Програми з української літератури зазнали відповідного корегування. У рубриці **«Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності»** подано перелік умінь, навичок, ціннісних ставлень, які передбачено сформулювати в результаті вивчення теми, і коло необхідних для цього знань. **Твори для текстового вивчення виділено напівжирним шрифтом**, інші ж лише перелічено для допомоги вчителю під час вивчення певної теми. Крім того, для осучаснення змістового компоненту, актуалізації компетентнісного підходу, надання вчителю методичної допомоги під час вивчення програмових тем запропоновано **рекомендаційні рубрики «Мистецький контекст» (МК - перелік зразків різних видів мистецтва - образотворче, музичне, скульптура тощо), «Міжпредметні зв'язки» (МЗ - українська мова, історія, зарубіжна література, іноземні мови, образотворче мистецтво, музика, природознавство, географія, естетика, етика тощо), «Сучасна українська дитяча й підліткова література» (СЛ - перелік сучасних творів, які ідейно та тематично пов'язані із запропонованими для текстуального вивчення творами і які учитель може використати задля зацікавлення учнів сучасним літературним процесом, проведення паралелей між класичним і сучасним творами (за рахунок резервних годин; на уроках позакласного читання; літератури рідного краю тощо))**.

Крім того, здійснено **частковий перерозподіл кількості годин на вивчення творів** (зі збереженням структурних тематичних блоків чинної програми):

Клас	Назва теми	Додано години	Вилучено години	Рекомендовано години
8	Іван Карпенко-Карий		1	4
8	Юрій Винничук. «Місце для дракона»	1		4
9	Українська література доби Ренесансу і доби Бароко. Григорій Сковорода	1		4
9	Григорій Квітка-Основ'яненко	1		3
9	Література українського романтизму		1	1
9	Тарас Шевченко. «Доля», «Росли укупочці, зростали...».	1		2
9	Марко Вовчок	1		3

У змісті програми **запропоновано альтернативу під час вивчення тем**, унесено корективи, що дозволило осучаснити корпус програмових текстів новими авторами:

Клас	Назва теми	Додано	Вилучено	Зміни
8	Усна народна творчість			Українські історичні пісні 1-2 з кожної тематичної групи – на вибір учителя
8	Тарас Шевченко			Замість вивчення поезії «Мені однаково» запропоновано 1 поезію для вивчення напам'ять – на вибір
9	Родинно-побутові пісні	Жартівлива пісня «Ой під вишнею, під череш-нею»		Родинно-побутові пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють», «Цвіте терен, цвіте терен», «Сонце низенько» (2 на вибір) + жартівлива
9	Українська середньовічна література XI–XV ст.			Розвиток писемності після хрещення Русі-України (988 р.). Найдавніші рукописні книги Русі-України (Остромирове Євангеліє, Ізборник Святослава) (оглядово)
9	Пам'ятки оригінальної літератури княжої Русі-України			Літописи як історико-художні твори. «Повість минулих літ». «Поученіє Володимира Мономаха», Києво-Печерський патерик (оглядово).
9	Українська література доби Ренесансу і доби Бароко			Видатні діячі української культури (оглядово)
9	Література українського романтизму			Література українського романтизму (оглядово)
9	Література українського романтизму			Вилучено байкарську творчість поетів-романтиків; для текстуального вивчення: балада «Рибалка» Петра Гулака-Артемовського; вірш «Човен» Євгена Гребінки
9	Михайло			Вилучено

	Старицький			
9	Іван Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я»			Вилучено

До програм включено твори (*), які не є обов'язковими для вивчення, їх можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявності часу або самостійно.

Також **оновлено список додаткової літератури для читання (позакласного читання), який подано у кінці програми.**

Унормовано (відповідно до специфіки тем та вікових особливостей учнів) **перелік понять з теорії літератури** у 8 класі (верлібр); у 9 класі (притча (повторення, поглиблення), літопис (повторення), молитва).

Запропонована кількість часу на вивчення кожного розділу, теми є **орієнтовною**, учитель **може її змінювати** (у межах 70 годин).

Резервний час можна використовувати для збільшення кількості годин на вивчення окремого твору, для уроків розвитку мовлення, контрольного оцінювання, перевірки вивчення творів напам'ять, різних видів творчих та інших робіт (екскурсій, диспутів, семінарів тощо).

Програма з української літератури у 10 – 11 класах спрямована на виховання естетичного чуття школярів, які живуть у постінформаційній реальності, якій, на думку сучасних науковців, притаманні стрімкі соціокультурні зміни, «кліпове» сприйняття подій, «агресивна візуальність» навколишнього середовища тощо. В умовах, коли старшокласники значну частину свого життя проводять у віртуальному світі, перебувають у реальності, де співіснують елітарне й масове, де рг-технології можуть створити подію з того, що не має високої естетичної вартості, важливо навчити їх розрізняти якісні мистецькі об'єкти від того, що є проминальним і кон'юнктурним.

У процесі навчання учні мають досягнути внутрішню логіку предмета «Українська література», удосконалити навички ретельно добирати навчальний матеріал та розглядати його за принципом життєвої доцільності й функціональності. Варто також урахувати, що для успішної діяльності нині недостатньо знань і вмінь, необхідні ще віра в себе, у свої сили, здатність ухвалювати рішення, працювати в колективі й зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, самостійно чи спільно її вирішувати, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Відповідно, реалізація подібних завдань передбачає: зміщення акцентів у навчанні з процесу накопичення предметних знань на вироблення вмінь їх застосовувати; становлення учня як суб'єкта навчальної діяльності й особистісного розвитку; необхідність забезпечення формування не лише предметної (літературної), а й ключових компетентностей. Однаково важливими стають уміння, які допомагають учневі діяти, і знання, необхідні для цих умінь.

Програма з української літератури для учнів 10-11 класів **поглиблює компетентнісну спрямованість навчання**, що досягається шляхом:

- 1) розкриття потенціалу предмета для формування ключових компетентностей;
- 2) зменшення обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності, що забезпечує достатню кількість часу для формування предметних і ключових компетентностей;
- 3) формулювання очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності термінами компетентнісного підходу: знаннявий компонент – **учень** називає, формулює, записує, наводить приклади тощо; діяльнісний компонент – **учень** розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, застосовує тощо; ціннісна складова – **учень** усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження тощо;
- 4) виокремлення в переліку очікуваних результатів навчання тих, що стосуються оволодіння організаційно-діяльнісними вміннями як основою формування суб'єктності учня;
- 5) уведення наскрізних змістових ліній.

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення передбачають: забезпечення можливостей для формування предметної (читацької) і ключових компетентностей; урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття ними творів художньої літератури; особливості навчального процесу в профільній школі; право вибору (для вчителя і учня); особливості сучасного інформаційно-комунікативного простору; національних процесів державотворення; процесів глобалізації сучасного світу тощо. Художні твори для текстового розгляду дібрано за принципами: естетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, урахування вікової психології, осучаснення змістового матеріалу.

Курс української літератури в 10–11 класах рівня стандарту сформовано за **тематично-хронологічним** принципом, тобто запропоновано її системне вивчення, розпочате в 9-му класі, але за відповідними знаковими темами, у хронологічній послідовності із залученням біографій письменників у найпоказовіших, найцікавіших фрагментах. Особливий акцент зроблено на тих художніх творах, які сприяють зародженню у свідомості молодого людини якостей, що є носіями позитивної, життєствердної енергії. Адже в умовах національного державотворення актуалізуються пріоритет людини-гуманіста, людини-патріота, оптимістичні суспільні настрої, духовне здоров'я особистості, ці твори повинні приносити естетичне задоволення й давати стійке моральне опертя (оптимізм, життєствердність, спроможність долати труднощі, воля до перемоги, досягнення мети тощо), вчити самостійно, свідомо сприймати світ, критично оцінювати його. Однак українська література – як будь-яке явище мистецтва – сприймається кожною людиною по-своєму, тому вплив твору на неї є непередбачуваним. Іноді негативний приклад із художнього твору може спрацювати позитивно, тобто сприяти моральному загартуванню. Наприклад, роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного в цьому контексті можна сприймати як роман-засторогу.

Програму структуровано за окремими тематичними розділами й підрозділами: у 10 класі («Реалістична українська проза», «Театр корифеїв», «Титан духу і думки», «Модерна українська проза», «Образне слово поетичного модернізму» («Загальнолюдське, національне, особисте»)), **у 11 класі** («Розстріляне відродження» («Літературний авангард», «Поетичне самовираження», «Київські неокласики», «Прозове розмаїття», «Модерна драматургія»), «Перлини західноукраїнської літератури», «Під чужим небом», «Воєнне лихоліття», «Літературне шістдесятництво», «Митець і суспільство», «Стоїчна українська поезія», «Сучасна українська література»).

У рубриці «**Зміст навчального матеріалу**» запропоновано необхідні вступні тези до кожного розділу чи підрозділу, коротку характеристику творчості письменника, анотації до творів, що враховують сучасні літературознавчі оцінки (у доступних для школярів межах); названо необхідні для предметного розгляду текстів нові теоретичні поняття. Однак ця рубрика є лише пропозицією, однією з найбільш компетентних сучасних версій оцінки письменника і його творчості, тому не повинна сприйматися догматично. Учитель пропонує лише один із варіантів, висловлює певні судження як зразок (своєрідний ключик розуміння) для учня, що заохочувало б його думати над твором, шукати власні відповіді та інтерпретації, учило б мислити самостійно. Програма не вимагає прийняття єдиної думки, єдиного прочитання тексту, навчальний матеріал повинен подаватися так, щоб спонукати учнів до власних оціночних висновків. Вони мають навчитися їх робити самостійно, так само, як і самостійно мислити, оцінювати, порівнювати, проводити аналогії з сучасним життям, власним досвідом тощо. У програмі подано також стислі огляди літературного процесу в різні періоди розвитку української літератури. Але на них не виділено спеціальних годин, вони служать лише преамбулою до вивчення творчості письменників, тому вчитель на свій розсуд може обирати з них найголовніше.

Відомості з теорії літератури (ТЛ) про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні під час розгляду художнього твору, учні мають засвоїти лише на початковому, доступному рівні. Програма зорієнтовує також учителів відійти від ідеологічного чи соціально заангажованого прочитання-аналізу художнього твору, від

невиправданого критерію міметичності (тобто буквального сприйняття його як відображення реального факту історичної чи просторової дійсності), що зовсім не виключає потрібний історико-літературний і соціокультурний контексти до урізноманітнення його інтерпретування, тобто розуміння не лише згідно із задумом автора, а й із виявленням тих смислів, які твір набуває в процесі історичного функціонування; урахуванні значної ролі читача як співтворця тексту; пріоритетній ролі творчих підходів під час аналізу творів, тобто в руйнуванні усталених застарілих схем.

Задля осучаснення змістового компоненту і у старшій школі навчання української літератури відбувається у форматі загального **мистецького контексту (МК)**, **міжпредметних зв'язків (МЗ)** та закінчується уроками «Література рідного краю», «Узагальнення та систематизація вивченого», які дають широкий простір для вибору як учителя, так і учнів.

У навчальній програмі профільного рівня передбачено **вивчення творів літератури народів України, передовсім кримських татар**. Також важливим компонентом програми є «Читацький практикум», спрямований на формулювання практичних навиків усних і письмових роздумів над прочитаним у різних стилевих формах.

Через напад російських військ на Україну програма зі зарубіжної літератури зазнала змін – доволі кардинальних: “за кораблем” пішли понад 40 російських, білоруських та радянських прозаїків, поетів та митців. Свій погляд на ці зміни висловила вікторія Макарова в одному з [інтернет-видань](#).

Міністерство освіти й науки в особі Сергія Шкарлета лише через півтора місяці після початку війни [заявило](#), що в Інституті модернізації змісту освіти почали переглядати необхідність вивчення творів російських письменників на уроках зарубіжної літератури, аби “не дратувати суспільство”. Спеціально створена в червні 2022 року робоча група з оновлення змісту навчальних програм із зарубіжної літератури дностайно [ухвалила](#) замінити твори російських та білоруських письменників творами інших іноземних письменників. Тривали дискусії щодо Миколи Гоголя, Володимира Короленка, Михайла Булгакова, Анатолія Кузнецова, а також Іллі Ільфа і Євгенія Петрова.

МОН зволікало з остаточним рішенням. Аби громадською думкою вплинути на міністерство, 12 липня на сайті Кабміну було зареєстровано петицію з відповідною вимогою.

Нову хвилю обурення спричинила заява керівника управління загальної середньої та дошкільної освіти МОН **Юрія Кононенка**: “Концептуально ухвалено рішення, що письменники, які писали російською мовою, але творчість яких була тісно пов'язана з Україною, тобто або вони народилися в Україні, або тривалий час жили в Україні, або відображали у своїх творах українську тематику – їхня творчість залишиться в навчальних програмах”, – [сказав](#) посадовець в ефірі національного телемарафону 04 серпня 2022 року.

Наступного ж дня з'явився відкритий лист до Сергія Шкарлета від членів предметної (галузевої) **експертної комісії** з української та зарубіжної літератур при МОН та **Української асоціації викладачів зарубіжної літератури** (36 підписантів) про категоричність викорінення половинчастих рішень у цьому питанні. Уже 16 серпня на сайті МОН було [опубліковано](#) остаточне рішення щодо оновлення змісту навчальних програм.

У шкільному курсі “Зарубіжна література” за **вибором учителя** залишили М.Гоголя, В.Короленка, твір М.Булгакова “Собаче серце” вивчатиметься **за вибором учнів і вчителя**. У списку творів для **додаткового читання** залишено для **вибору вчителем** твори Ільфа й Петрова “12 стільців” та А.Кузнецова “Бабин Яр”. Також визнано доцільним залишити вивчення творів кримськотатарського письменника Т.Халілова. Отже, відтепер – **жодного обов'язкового російського твору**.

Календарно-тематичне й поурочне планування

Учитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників (Закон України «Про освіту»).

Інтерактивний календарно-тематичний план з української літератури, наприклад у 5 класі, може бути розроблене вчителем за таким зразком:

№ п/п	К-сть год	Дата	Тема уроку	Очікувані результати навчання, компетентнісний підхід (відповідно до теми)	Теорія літератури (ТЛ)	Твори на вибір (ПЧ/ЛРК)	Репозитарій електронних ресурсів. Навчально-методичний контент	Примітка
1	1	03/09	Вступ. Література як вид мистецтва	Учень/учениця - знає - висловлює - набуває...	фольклор, - жанр, -художній образ фольклор, - жанр, - художній образ		Лінки на авторські матеріали, цифрові ресурси, коректно скорочені тексти, відео, інфографіку, завдання.	

Збірник календарно-тематичних планів з української та зарубіжної літератури на 2025/2026 н.р. уміщено за таким покликанням: https://www.schoollife.org.ua/zbirnyk-kalendarno-tematychnyh-planuvan-z-ukrayins-koyi-movy-ta-literatury-na-2025-2026-n-r/#google_vignette

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування учитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, урахувуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники ЦПР ПП можуть лише надавати методичну допомогу вчителю.

Специфіка реалізації програмних вимог

Варто зауважити, що Нова українська школа потребує масового запровадження педагогіки партнерства, про яку є уже чимало інформації на просторах Інтернету, зокрема у дописі від 17.04; 10.09; 29.11 2020 року на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника».

Стосовно української та зарубіжної літератури **предметною компетентністю**, за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, є **літературна**. Її трактуємо як готовність і здатність працювати з текстами різних художньо-естетичних систем, культурно-історичних епох, світоглядних орієнтирів, традицій і стилів: розуміти зміст прочитаного, з'ясовувати авторську позицію і художні засоби донесення її до читача, творити на основі прочитаного власні смисли щодо порушених проблем, висловлювати власну (подеколи критичну) позицію стосовно прочитаного, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду та соціально-психологічного й соціокультурного становлення.

Вивчення літератури в загальноосвітній школі забезпечує реалізацію ключових компетентностей, які сприяють розвитку особистості та її повноцінній самореалізації в сучасному житті, у таких напрямках:

- соціальному (активна участь у суспільному житті; здатність знайти, зберегти й розвинути себе як особистість; розвиток комунікативних якостей; здатність розв'язувати проблеми; формування світоглядних і загальнолюдських ціннісних орієнтирів);
- мотиваційному (розвиток творчих здібностей, здатності до навчання, самостійності мислення);
- функціональному: естетичні, культурологічні, мовні, комунікативні уміння/здібності (уміння оперувати набутими знаннями, сформованими навичками, використовувати їх у практичному житті).

Програма з літератури для учнів 10-11 класів поглиблює компетентнісну спрямованість навчання, що досягається шляхом:

- розкриття потенціалу предмета для формування ключових компетентностей;
- зменшення обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності, що забезпечує достатню кількість часу для формування предметних і ключових компетентностей;
- формулювання очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності термінами компетентнісного підходу: знаннєвий компонент – *учень називає, формулює, записує, наводить приклади* тощо; діяльнісний компонент – *учень розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, застосовує* тощо; ціннісна складова – *учень усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження* тощо;
- виокремлення в переліку очікуваних результатів навчання тих, що стосуються оволодіння організаційно-діяльнісними вміннями як основою формування суб'єктності учня;
- уведення наскрізних змістових ліній.

Традиційним обов'язковим явищем під час літератури освіти є **реалізація змістових ліній програми**, як-от:

- **емоційно-ціннісної:** вона забезпечує опрацювання художнього твору в єдності його етичних та естетичних вимірів, спрямованість роботи над текстом на формування ціннісних орієнтацій і розвиток творчих здібностей особистості;
- **літературознавчої:** вона забезпечує засвоєння основних теоретико- та історико-літературних знань і розгляд твору в контексті літературного процесу;
- **культурологічної:** вона сприяє усвідомленню літератури як складової частини духовної культури українського та інших народів;
- **компаративної:** вона покликана порівняти літературні твори, їх компоненти (теми, мотиви, образи, поетичні засоби та інше), явища і факти, що належать до різних літератур, встановити зв'язки між українською, світовою літературою і літературами національних меншин, розглянути традиційні теми, сюжети, мотиви, образи у різних літературах, зіставити оригінальні твори і україномовні переклади літературних творів.

У рубриці **«Зміст навчального матеріалу»** чинних програм з літератури запропоновано вступні тези до кожного розділу чи теми, коротка характеристика творчості письменника, анотації до творів, що враховують сучасні літературознавчі оцінки (у доступних для школярів межах); вводяться необхідні під час розгляду та аналізу художніх творів нові теоретичні поняття. Водночас ураховано навчально-методичні особливості шкільного літературознавства, виховну, естетичну мету вивчення художнього твору. Однак ця рубрика не повинна сприйматися догматично. Учителю пропонує лише стартові знання, висловлює певні судження як зразок (своєрідний ключик розуміння), що заохочувало б до пізнання, роздумів, висловлення власної думки, зацікавило, скоригувало, спрямовувало до розкриття теми й підтеми. Програма не вимагає прийняття єдиної думки, єдиного прочитання тексту: навчальний матеріал повинен подаватися так, щоб спонукати до власних оціночних висновків. Учень учить їх робити самостійно, так само, як і самостійно мислити, оцінювати, порівнювати, проводити аналогії з сучасним життям, власним досвідом тощо.

Важливо звернути увагу, що **текстово вивчають** лише твори, виокремлені в тексті програми **півжирним** шрифтом, інші ж твори лише називають. Це саме стосується й коротких оглядів перед підтемами. Наприклад, перед вивченням «Слова о полку Ігоревім» учитель має лише назвати пам'ятки оригінальної літератури княжої Руси-України, коротко,

узагальнено їх охарактеризувавши, а не розглядати їх детально.

Учителі зарубіжної літератури працюють з текстами у перекладі, хай майстерному, тому на уроці варто зосереджувати увагу на змісті, а не формі твору.

Програми з української та зарубіжної літератури для закладів загальної середньої освіти спрямовують словесників на формування компетентного читача, здатного віднайти в художньому творі особистісні смисли й орієнтири, зрозуміти цінність читання для самореалізації і саморозвитку, що особливо важливо в епоху інформаційних технологій.

Першорядна роль на уроках літератури має відводитися розвитку усного мовлення школярів, виразному читанню й осмисленню текстів виучуваних творів. Навчальний курс літератури слід вибудовувати таким чином, щоб на кожному уроці кожен учень якнайповніше був прилучений до активної навчальної діяльності, виявляв у слові свій природний і набутий потенціал, свої здібності, насамперед творчі.

Щоб зацікавити учнів художнім твором, сьогодні недостатньо вчительського слова. Для стимулювання пізнавальної діяльності в освітньому процесі потрібно використовувати ігрові елементи – залучати учнів до створення рекламних роликів та літературних білбордів, буктрейлерів і презентацій, колажів та лепбуків, пазлів і ментальних карт, ілюстрацій та коміксів. Як показує практика, охоче працюють учні над пошуком мультимедійних продуктів – ілюстративного матеріалу до творів та біографій письменників, навчальних фільмів, відеороликів, що дозволяє оживлювати уроки, робити навчання цікавим і продуктивним. Сприяє цьому застосування результативних методів і прийомів, інтерактивних форм організації освітньої діяльності учнів. Працюючи в парах і групах, школярі учаться відчувати себе членами спільноти, добросовісно виконувати доручені завдання, ухвалювати спільні рішення, усвідомлювати важливість власного внеску в колективну справу – набувають соціальних навичок.

Аналіз художнього твору необхідно здійснювати на засадах діалогічності з автором-оповідачем та героями твору, організовувати конструктивний діалог із ровесниками в межах змісту виучуваних творів, осучаснювати порушені автором проблеми, спонукати до критичного мислення, до саморозкриття та самоутвердження. І робити це потрібно поступово, крок за кроком, щоб надмірні зусилля не відбили у школярів бажання читати.

У 5–6 класах можна говорити лише про елементи аналізу художнього твору. Учні навчаються переказувати та аналізувати окремі епізоди, знаходити в тексті вивчені художні засоби й пояснювати їхню роль, розповідати (не характеризувати) про героїв твору, визначати їх риси, давати їм оцінку. Важливо, щоб літературознавчими поняттями (пейзаж, інтер'єр, портрет, засоби образності мови) не були переобтяжені уроки, хоч і без них повністю не можна обійтися, оскільки це засоби творення художнього тексту. У цих класах багато уваги слід приділяти формуванню навичок виразного читання, умінням передати словом різні відтінки, почуття, настрої тощо. Щодо методів і прийомів надається перевага усним формам роботи: виразному читанню, переказуванню, складанню планів, бесіді евристичного характеру, усній характеристиці героїв, подій, окремих компонентів твору тощо.

У 7–8 класах уміння й навички аналізу художнього твору поглиблюються. Переказу сюжету, розповіді про персонажів, визначення художніх засобів тут уже замало. Потрібно розвивати вміння визначати ідейно-художню роль структурних елементів твору, давати більш повну характеристику літературних героїв, визначати тематику й проблематику, елементи сюжету, особливості творів різних родів, поглиблювати знання з теорії літератури, опанувати нові жанрові поняття, засоби комічного тощо. Важливо не забувати, що в цих класах при аналізі творів домінують емоційний та виховний аспекти, тому що діти цього віку сприймають художні тексти більше на емоційному рівні, їх цікавлять захопливі події, герої, на яких вони хочуть бути схожими. Крім усних, учні все більше починають опановувати й письмові форми аналізу, зокрема вчать складати розгорнутий план тексту чи

характеристики героя, пишуть невеличкі твори-роздуми за прочитаними творами та інші види письмових робіт.

У 9–11 класах учні мають навчитися всебічно оцінювати літературний твір і робити його цілісний аналіз у єдності змісту й форми, визначати основну проблематику, сюжет, композицію, систему образів і виражально-зображувальні засоби мови, характеризувати літературних героїв та засоби їх творення, розрізняти жанрові особливості прочитаних творів, виявляти авторську оцінку героїв та подій і відшуковувати особистісні смисли в прочитаному. У цих класах особливо вагомим є пізнавальний аспект аналізу твору, хоча не слід відмовлятися й від емоційного та виховного, щоб не перетворити уроки літератури на нудні й нецікаві заняття. Урізноманітнюються та ускладнюються усні форми аналізу, зокрема такі, як дискусія, проблемна ситуація, виступ щодо певних аспектів твору, характеристика героя та проблематики, сюжету й композиції твору тощо. Письмові форми роботи стають теж складнішими. Учні вчаться письмово обґрунтовувати власну оцінку прочитаних творів, готувати письмові повідомлення, різні за обсягом, характером і жанром (твір-роздум, рецензія на твір, характеристика літературного образу тощо).

Проблемі читання приурочено матеріали, про які йдеться у дописах на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника» від 13 і 25 травня, 26 червня, 11 вересня, 26 жовтня, 09 і 11 грудня 2020 року; 15 січня 2021 року.

Програма передбачає подальшу модернізацію шкільного літературознавства. Вона полягає у відході від ідеологічного чи соціально заангажованого прочитання-аналізу художнього твору, від невинновданого критерію міметичності (тобто буквального сприйняття його як відображення реального факту історичної чи просторової дійсності), що зовсім не виключає потрібного історико-літературного і соціокультурного контексту; урізноманітненні інтерпретування художнього твору, тобто розумінні його не лише згідно із задумом автора, а й із виявленням тих смислів, які твір набуває в процесі історичного функціонування; урахуванні значної ролі читача як співтворця тексту; пріоритетній ролі творчих підходів під час аналізу творів, тобто в руйнуванні усталених застарілих схем.

Особливу увагу треба звернути на підрубрику **ТЛ** (теорія літератури). У шкільному вивченні вона означає лише початкові, доступні дітям знання про художні засоби, жанри, літературознавчі поняття тощо, необхідні під час розгляду художнього твору як явища мистецтва слова. До того ж, кожен термін зазначено лише один раз.

Уроки позакласного читання забезпечують ознайомлення учнів із творами, рекомендованими програмою для самостійного читання, забезпечують так зване кероване читання.

У методиці йдеться про різні **типи уроків позакласного читання**: вступні уроки, уроки рекомендації книжок, уроки поглиблення знань про твір, уроки вироблення навичок анотування і рецензування. Деякі вчені пропонують у **старших класах проводити такі типи уроків**: вступні й бібліотечні уроки, уроки роботи над твором, підсумкові. Зазвичай урок позакласного читання має таку **структуру**: вступне слово учителя про письменника та його твір; подача цікавих відомостей з історії написання твору; бесіда за змістом літературного твору; запитання учнів, відповіді на них; висновки, узагальнення.

Залежно від мети уроку і особливостей художнього твору доцільно використовувати різні **методи і прийоми роботи**: лекцію, бесіду (обговорення прочитаних книжок, рекомендація нових, виділення головного в прочитаному, з'ясування послідовності подій, часу та місця дії), словникову роботу (пояснення малозрозумілих слів, дослідження виражальних засобів мови), переказ прочитаного, читання (вголос, мовчки, виразне і за ролями), інсценізацію окремих сцен, написання висловлень, проведення диспуту, обговорення, конференції, заочну екскурсію, літературний вечір тощо. У середніх класах такі уроки часто можуть включати ігрові моменти (відгадування казок на основі ілюстрацій, кадрів фільму, зачитування окремих уривків; складання казок). Оскільки в учнів старших класів є природна потреба поговорити про прочитані твори не стільки з учителем, а

безпосередньо зі своїми ровесниками, то слід практикувати виконання учнями різноманітних самостійних робіт.

Підготовка учителя до уроку позакласного читання включає чотири етапи:

- ознайомлення з науково-методичною та психолого-педагогічною літературою щодо проблем формування навичок читацької самостійності;
- ознайомлення зі списком рекомендованої літератури для учнів конкретного класу, вивчення фондів шкільної та міської (сільської) бібліотек, добір творів для учнів конкретного класу;
- перспективне планування тематики уроків позакласного читання, їх типів (традиційний чи нетрадиційний) та видів;
- складання конспекту уроку.

Своєрідність уроків позакласного читання спонукає учителя враховувати рівень підготовки школярів та їх читацької самостійності, специфіку соціальних умов (соціальний склад батьків дітей, фактичний книжний фонд тощо), навчально-виховні задачі, передбачити залучення додаткових літературних джерел та наявність художніх текстів, дотримання відповідних принципів (національне спрямування читацьких запитів дітей; диференційований підхід до окремих учнів, врахування їх інтересів, особливостей сприймання художньої літератури, наявності необхідних умінь і навичок; постійне звернення на уроках до читацького досвіду, стимулювання активності та ініціативи; тісний контакт з батьками; урізноманітнення форм роботи, які дають можливість постійно обмінюватися думками щодо прочитаного).

Програма української літератури в кожному класі має рубрику «**Література рідного краю**», на яку виокремлено години, які вчитель упродовж року має розподіляти самостійно. Це сприятиме додатковому індивідуальному вибору вчителем текстів для розгляду. На уроках літератури рідного краю пропонуємо також включати художню творчість ровесників.

Уроки літератури рідного краю – це складова літературної освіти учнів та частина краєзнавства, що є специфічною галуззю науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорної спадщини, літературних творів, художніх образів, навіяних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями і побутом Тернопілля. Презентація історико-культурного надбання краю стимулює самовдосконалення і саморозвиток учнів на прикладі морально-етичної школи краю.

Мета уроків літератури рідного краю – досягнення глибинної сутності спадщини митців рідного краю, космосу духу земляків, реалій дійсності, сприйняття й поцінування багатовимірного набутку майстрів слова, плекання почуття гордості за славних краян, поєднуючи емоційно-естетичне з поняттєвим, образне мислення – з логічним. Інтерес учнів до літератури рідного краю пробуджуватиметься за умови, якщо будуть витримані **методологічні принципи**: література – це художнє відображення духовного життя людей; урахування вікових, психологічних і пізнавальних можливостей школярів; дотримання вікової динаміки особистісного сприймання літератури; формування умінь кваліфікованого читача; добір літературного матеріалу за принципом від простого до складного; об'єктивне трактування історії й літератури в мистецькому контексті; оптимальність і різноманітність навчальних форм роботи, типів уроків; інтегративність і міжтекстуальність у представленні; наступність розвитку зв'язного мовлення; особистісно зорієнтований підхід до навчання.

Завдання уроків літератури рідного краю: поглиблювати знання про життя та творчість митців краю; розвивати зацікавлення до їхнього творчого доробку та спадщини; розвивати вміння висловлювати свої думки про автора та героїв твору; виховувати естетичні смаки та почуття прекрасного; розвивати нахили, смаки, здібності учнів, виховувати юних поетів-аматорів; поглиблювати знання про відомих діячів культури та мистецтва; прищеплювати любов до літературних творів Тернопілля; розвивати логічне та образне мислення, культуру мовлення і читання; учити будувати монолог, діалог і полілог, дискутувати і узагальнювати; спонукати школярів вести діалог з автором та героями твору; плекати почуття національних гордостів за історію рідного краю; виховувати чесноти українця, вчити жити за народним календарем і етикою; спонукати наслідувати героїчний та

трудоий подвиг відомих краян; виховувати працелюбність, милосердя, гуманне ставлення до людей, довкілля; шанувати красу й багатство рідної землі, її історію; плекати прагнення захищати матеріальні й духовні набуток, традиції краю; розвивати уміння переказувати прочитане, висловлювати враження; вчити давати об'єктивну характеристику героям, образам і явищам; розвивати комунікативно-мовленнєві уміння школярів.

Уроки літератури рідного краю мають певні особливості: урахування специфіки літератури як виду мистецтва; урахування художньо-естетичної вартісності художнього твору; поєднання вивчення літератури з образотворчим мистецтвом, музикою, архітектурою, історією, релігією, філософією тощо; формування естетичних смаків, переконань, ідеалів школярів з урахуванням людино-, народо-, українознавчих аспектів; вироблення особистісного ставлення до художньої літератури, допомога творити своє «Я» у єдності з природою, людством, нацією, рідним краєм.

Підготовку до уроку ЛРК учитель здійснює за чотирма етапами:

- випереджальне ознайомлення зі списком рекомендованих для читання творів;
- підготовка завдань з урахуванням рівнів і форм мисленнєвої діяльності;
- конструювання навчально-пізнавального дійства, визначення змісту уроку;
- визначення теми, мети та завдань уроку, проблемних запитань до твору (творчості), добір епіграфа, мистецького оформлення.

Основними методами навчання та формами організації навчально-пізнавальної діяльності на уроках літератури рідного краю для 5 – 8 класів є бесіда за змістом твору, з елементами лекції чи диспуту; розповідь (у т.ч. художня); заочна подорож; конкурс знавців літератури рідного краю; інсценізація тощо. Для 9 – 11 класів - оглядова лекція; семінар; диспут; конференція; зустріч з письменником; екскурсія (або заочна подорож); «круглий стіл» та ін.

На уроці можуть бути використані різні **прийоми роботи**: повідомлення; стислі, докладні та творчі перекази; художня розповідь; читання виразне, вголос, мовчки; інсценізація; «оживлення» подій та опис картин; підготовка відгуків, анотацій, рецензій; дослідно-пошукова робота в місцевих бібліотеках, музеях, картинних галереях, архівах; виписування образних висловлень, афоризмів; підготовка виставок літературних, мистецьких творів, учнівських ілюстрацій, світлин; запис інтерв'ю з автором, його рідними, друзями, знайомими; підготовка словничків; сценічні замальовки, створення презентацій, міні-посібників, блогів, сайтів, перегляд фільмів тощо.

Уроки вивчення літературного краєзнавства сприяють реалізації вимог програми, рекомендованої управлінням освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації до використання у ЗНЗ області (лист від 25.04.2008 № 03/1081-10); формуванню навичок та вмінь, необхідних активному читачеві; розгляду більшого обсягу матеріалу, ніж на звичайному уроці; розвитку уміння організовувати самостійну роботу; зміщенню акцентів з традиційних елементів уроку, таких як опитування, пояснення та закріплення матеріалу; інтеграції навчального матеріалу із інших навчальних предметів.

Уроки літератури рідного краю бувають традиційні і **нестандартні**: урок-конкурс, -заочна подорож, -інсценізація, -оживлення, -художня розповідь тощо (для 5 – 8 класів); урок-конференція, -семінар, -диспут, -зустріч, -екскурсія, -візуалізація, -семінар, -практикум (для 9 – 11 класів).

Суттєво відрізняється структура та змістове наповнення традиційного уроку літератури рідного краю у 5-8 та 9-11 класах.

Структура та зміст уроку у 5 – 8 кл.	Структура та зміст уроку у 9 – 11 кл.
I. Настановно-мотиваційний етап 1. Розповідь-огляд (ситуація інтересу). 2. Бесіда (психологічна установка). 3. Навчальна рефлексія (самооцінка).	I. Настановно-мотиваційний етап 1. Емоційне вступне слово-огляд. 2. Активізація мотиваційних резервів. 3. Навчальна рефлексія.

II. Операційно-пізнавальний етап 1. Актуалізація опорних знань (евристична бесіда, гра). 2. Розповідь про автора та його твір. 3. Коментарі про твір та автора. 4. Словникова робота. 5. Сприйняття та осмислення твору. 6. Відповіді на запитання. 7. Проміжна рефлексія.	II. Операційно-пізнавальний етап 1. Актуалізація опорних знань і висунення гіпотез. 2. Дослідження у лабораторії автора. 3. Словникова робота. 4. Сприйняття й осмислення змісту твору, стильової манери автора. 5. Проміжна рефлексія. 6. Розв'язання проблемних завдань.
III. Корекційно-рефлексивний етап 1. Представлення продукту праці (підготовленого вдома чи на уроці). 2. Творча рефлексія (збагачення «Я»). 3. Узагальнення почутого, встановлення закономірностей. 4. Підбиття підсумків, коментар домашнього завдання.	III. Корекційно-рефлексивний етап 1. Встановлення логічних зв'язків, закономірностей у творі (творчості). 2. Творча рефлексія (самоаналіз і самоусвідомлення досвіду). 3. Узагальнення, систематизація та представлення завдань до наступного уроку.

Інформацію про новини щодо літературного краєзнавства розміщено у дописах на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника» від 08.11.2019; 06.03, 13.03, 05.05. 2020 року.

Зазначені вище теоретико-методичні засади підготовки та проведення уроків літератури рідного краю дають змогу вчителю навчати учнів літературного краєзнавства. А для учня-читача ці уроки є школою громадянського становлення, спонукають до самостійної творчої діяльності.

Підручники

Відповідно до кожної з модельних навчальних програм створено підручники. Для реалізації принципу академічної свободи Міністерство освіти і науки України пропонує варіантність підручників з української мови для 5-7 класів закладів загальної середньої освіти, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>

Також систематизовану добірку навчально-методичного забезпечення для 5 класу розміщено на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - «Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи» в розділі «Нова українська школа» (https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=618777777), але пам'ятаймо, що ці матеріали систематично оновлюються і з часом, сподіваймося, буде розміщено навчально-дидактичні матеріали для 6-8 класів.

Перелік підручників для 8 класу, які отримали гриф МОН, зазначено у наказі МОН України від 24.01.2025 р. № 98.

У 9 – 11 класах можна використовувати підручники відповідно до Переліку навчальної літератури, рекомендованої МОН України для використання у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році, який у вільному доступі на офіційному сайті Міністерства освіти і науки (<https://mon.gov.ua/>) та на сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68La-s2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit#gid=337295027>). Електронні версії підручників розміщено на сайтах МОН України (<https://mon.gov.ua/>), Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>) та інших освітніх сайтах мережі Інтернет. Також на вебсайті ІМЗО в розділі «Електронна бібліотека», крім електронних версій підручників, розміщено художні та науково-популярні видання серії «Шкільна бібліотека» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти та словники.

Акценти у організації роботи учителя-словесника

Учитель-словесник шляхом переорієнтації на реалізацію у своїй педагогічній діяльності креативогенної стратегії повинен розвивати комунікавні здібності дитини, її творчий потенціал, спонукати до саморозвитку. Реалізація актуальної сучасної проблеми щодо творчого розвитку інноваційної особистості провокує педагога звертатися до сучасних **педагогічних технологій** – особистісно зорієнтованих, проектних, інтерактивних, ігрових, діалогових, інформаційно-комунікаційних тощо. Як альтернативу традиційним методам і формам роботи, необхідно **урізноманітнювати способи організації навчального процесу**, щоб діти мали можливість більше комунікувати, рухатися, імітуючи життєві ситуації. За таких умов відбудеться зміщення акцентів на готовність учня застосовувати здобуті знання і набуті вміння й навички для розв'язання проблем, що виникають у реальному житті; здобуття досвіду самостійності; повноцінне утвердження себе в глобалізаційному світі; здатність до навчання упродовж усього життя.

Не менш важливим у літературній освіті є **інтегративність української словесності з іншими шкільними предметами, видами мистецтва та науковими галузями**. Це впливає на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, її свідомості й мислення, комунікативних умінь і навичок.

У навчанні літератури актуальним є завдання сформувати у молодій людини органічну **потребу в читанні художньої літератури**, щоб вибудувати систему читацьких смаків особистості на все життя, сприяти піднесенню її духовного розвитку. Архіважливий проблемі мотивації до читання та організації читання присвячено наукові дослідження, напрацювання провідних методистів, учителів (дивитися публікації блогу «Паланка словесника» за 2017 - 2018 роки, від 02.01.2019; 13 і 19 травня, 22 червня, 14 серпня, 11 вересня, 26 жовтня, 09 і 11 грудня 2020 року; 15 січня 2021 року).

Методичні матеріали на допомогу учителям української літератури щодо вивчення літературних тем уміщено у публікаціях блогу «Паланка словесника» від 26 листопада, 04, 17 і 21 грудня 2020 року; 28.01 та 12.03 2021 року, а публікації щодо методики удосконалення сучасного уроку словесності – у публікаціях від 17, 20.08; 03, 04, 11.09; 28.10; 16, 20, 24.11; 02, 23.12 2020 року; 04, 13, 19, 20, 21.01; 27.02; 13.06 2021 року.

В умовах реалізації **сучасних підходів до навчання** (діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного) нагальною є потреба усвідомлення кожним учителем завдань вивчення літератури на прикладі конкретного твору. І характеристика образу, й аналіз художньої вартості твору, й розгляд актуальних проблем, порушених автором, – усі ці складники аналізу твору як окремі уроки в даному випадку не є самоціллю, а мають підпорядковуватися вищій меті – формуванню предметних компетентностей, найперше читацької як основи особистісного і читацького саморозвитку.

Важливим є розуміння сутності поняття «компетентний читач» та визначення завдань щодо формування читацьких умінь.

«Компетентний учень-читач любить читати й одержує від читання естетичну насолоду; має художній смак, сформоване критичне мислення, розвинену уяву, емпатію, образне мислення і мовлення; розглядає художній твір у єдності змісту (Про що?) і форми (Як?); здатний налагодити діалогічну взаємодію з текстом; готовий до інтерпретації авторського задуму і творення власних смислів на основі власного читацького і життєвого досвіду; є суб'єктом читацької діяльності, читацького й особистісного розвитку; має сформовану систему загальнолюдських і національних цінностей», – вважає А. Фасоля.

Відтак для становлення компетентного учня-читача пріоритетними стають **завдання щодо формування умінь**: самостійно здобувати знання як основу здатності до самоорганізації і самотворення себе як особистості і як читача; читати художній твір, тобто розуміти текст і підтекст шляхом діалогічної взаємодії з автором, персонажами, собою; інтерпретувати авторський задум на основі власного читацького й життєвого досвіду; бачити порушені у творах морально-етичні проблеми, мати власну думку щодо їх трактування,

враховувати альтернативні погляди; організовувати навчальну діяльність загалом і читацьку зокрема: визначати цілі, планувати, здійснювати читацьку діяльність, рефлексувати й оцінювати її; керувати своїм особистісним і читацьким саморозвитком, вибудовувати індивідуальну програму: яких умінь набути? як? чи відповідає досягнутий результат запланованому? що є запорукою успіху (причиною невдач)?; бути готовим постійно навчатися, змінюватися і пристосовуватися.

З метою формування читацької компетенції доцільним є використання в освітньому процесі інтерактивних форм (відповідні інтернет-ресурси, мультимедіа, електронні книги й бібліотеки, аудіозаписи) і методів викладання предметів мовно-літературного спрямування, що мотивують інтерес учнів до читання, засвоєння літературних творів, уміння вступати в діалоги, аргументувати свою думку. Також необхідно включати матеріали щодо різних методик активного читання. Вчитель має акцентувати увагу на підвищення рівня читацької грамотності учнів, зокрема, формування здатності учня сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал.

Про сформованість читацької компетентності свідчать такі показники: учні розуміють прочитаний твір, розмірковують над його змістом; аналізують, критично оцінюють та узагальнюють, висловлюють власну думку, роблять висновки; використовують читання як засіб здобуття нових знань.

З метою формування читацької компетенції доцільним є використання в освітньому процесі інтерактивних форм (відповідні інтернет-ресурси, мультимедіа, електронні книги й бібліотеки, аудіозаписи) і методів викладання предметів мовно-літературного спрямування, що мотивують інтерес учнів до читання, засвоєння літературних творів, уміння вступати в діалоги, аргументувати свою думку. Також необхідно включати матеріали щодо різних методик активного читання. Вчитель має акцентувати увагу на підвищення рівня читацької грамотності учнів, зокрема, формування здатності учня сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал.

Формування читацьких умінь не може відбуватися тільки на основі програмових творів. Сучасний учень стикається з найрізноманітнішою культурною інформацією, отриманою з мас-медіа, мережі Інтернет, яка з великою силою впливає на читацькі інтереси. Тому завдання вчителя полягає і в тому, щоб одночасно вчити **працювати з інформаційними ресурсами**, вміти віднайти серед різноманіття матеріалу потрібні джерела. Такі навички учні мають здобувати в процесі роботи на уроці спочатку з допомогою учителя та при підготовці до занять у домашніх умовах: створенні презентацій, відеороликів, буктрейлерів, навчальних проектів тощо.

Кількість видів контролю, їх оцінювання

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 28.04.2006 № 1/9-301 «Вимоги до виконання письмових робіт учнів ЗНЗ і перевірки зошитів з української мови й літератури та зарубіжної літератури у 5 – 11 класах» основними видами класних і домашніх письмових робіт учнів з української літератури є відповідь на поставлене в підручнику або вчителем запитання; написання навчальних класних і домашніх творів; виконання самостійних робіт; складання таблиць, схем римування, партитур, написання конспектів (у старших класах), робота з цитатним матеріалом, з літературними джерелами та інші види робіт, передбачені чинними програмами.

У 5 – 8 класах відповідно до наказу МОН «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 02.08.2024 № 1093 частотність та процедури проведення оцінювання, а також види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники з урахуванням дидактичної мети, особливостей змісту навчального предмета / Інтегрованого курсу та з урахуванням етапу опанування програмовим матеріалом та етапу досягнення очікуваного результату навчання.

З метою рівномірного розподілу навантаження учнів протягом навчального року подаємо **рекомендовану у 9 – 11 класах кількість видів контролю з літератури (за класами)**. Поданий у таблиці розподіл годин є **мінімальним і обов’язковим** для проведення в кожному семестрі за умови вивчення навчального предмета упродовж 70 годин. Якщо кількість годин на вивчення предмета зменшено. То необхідно пропорційно зменшити кількість кожного виду контролю. Отож учитель-словесник на власний розсуд може збільшити/зменшити кількість видів контролю відповідно до рівня підготовки учнів, особливостей класу тощо.

**Обов’язкова кількість видів контролю з української літератури у 9 класі
(усього 70 годин, 2 години на тиждень)**

Класи	5		6		7		8		9	
Семестри	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Контрольні роботи у формі:	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3
контрольного класного твору;	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання тощо)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки розвитку мовлення* (у+п)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Уроки позакласного читання	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5

Обов’язкова кількість видів контролю з української літератури в 10-11 класах

Семестри	I	II	I	II
Рівні	стандарту		профільний	
Контрольні роботи у формі:	3	3	4	4
контрольного класного твору*;	1	1	1	1
виконання інших завдань (тестів, відповідей на запитання)	2	2	3	3
Уроки розвитку мовлення**	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)	2 (у+п)
Уроки позакласного читання	1	1	2	2
Перевірка зошитів	4	5	4	5

У 9 класі із поглибленим вивченням української літератури доцільно пропорційно на розсуд учителя-словесника визначити кількість і види контрольних робіт, збільшити кількість уроків розвитку мовлення

Можливі види контрольних робіт: тест; відповіді на запитання; контрольний літературний диктант; анкета головного героя; комбінована контрольна робота; письмовий контрольний твір.

На виконання тестових завдань відводиться орієнтовно 20 - 25 хвилин уроку, решту уроку можна використати на виконання завдань творчого характеру (дивитися **Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій в процесі вивчення української та зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах** (лист МОН України від 19.09.07 № 2/2-14-1813)).

На письмові контрольні твори відводимо 2 уроки. Учнім слід пропонувати написати твори у формі есе, мінітворів щодо розкриття певної проблеми чи образу програмового тексту тощо. Це розвиватиме самостійне творче мислення учнів і дасть їм можливість виконати роботу протягом одного уроку.

Звертаємо увагу на те, що домашній контрольний твір не є обов'язковою формою контролю з літератури. Ураховуючи розвиток інформаційних технологій і рівень володіння ними сучасними учнями, написання домашнього контрольного твору, який потім має перевірити учитель, перетворюється на формальність і не дозволяє об'єктивно визначити знання учнів з певної теми. Якщо такий вид контролю навчальних досягнень учнів, як домашній контрольний твір, залишений учителем, то можна обрати таку форму творчої роботи як фанфік, щоб учні самостійно виконували творче домашнє завдання.

Оцінка за контрольний твір з української літератури є середнім арифметичним за зміст і грамотність, її виставляють у колонці з датою написання роботи. Напис у журнальній колонці «Твір» не роблять.

У кожному семестрі обов'язковим є проведення двох уроків розвитку мовлення: одного уроку усного розвитку мовлення, а другого – письмового. Умовне позначення в таблиці – (у + п). **Можливі види контрольних робіт з розвитку мовлення:** складання оповідання (казки) за прислів'ям; добір прислів'їв, крилатих виразів, фразеологічних зворотів, що виражають головну ідею твору; введення власних описів в інтер'єр, портрет, пейзаж у вже існуючому творі; усний переказ оповідання, епізоду твору; твір-характеристика персонажа; написання асоціативного етюду, викликаного певним художнім образом; написання вітального слова на честь літературного героя, автора тощо; твір-опис за картиною; складання тез літературно-критичної статті (параграфу підручника); підготовка проекту (з можливим використанням мультимедійних технологій) – індивідуального чи колективного – з метою представлення життєвого і творчого шляху, естетичних уподобань письменника тощо; складання анкети головного героя, цитатних характеристик, конспекту, рецензії, анотації; написання реферату; ідейно-художній аналіз поетичного чи прозового твору; написання листа авторові улюбленої книжки; інсценізація твору (конкурс на кращу інсценізацію уривка твору) тощо.

Доцільно оцінку за письмовий вид роботи виставляти всім учням, за усний – кількості учнів, які відповідали протягом уроку.

Оцінку за читання напам'ять поетичних або прозових творів з літератури виставляють у стовпці без дати з написом «Напам'ять».

Перевірка різних видів роботи у 9 – 11 класах на уроках літератури здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Кількість, призначення і перевірка учнівських зошитів.

Кількість робочих зошитів з української та зарубіжної літератури – по одному в кожному класі. Для навчальних і контрольних видів письмових робіт використовують зошити в лінію (з позначеним берегом), які мають 18 або 24 сторінок (у 10-11 класах зошит для навчальних робіт може мати більший обсяг).

Для контрольних робіт в усіх класах використовують по одному зошиту зберігають в школі протягом навчального року (для конкретного класу до дати, зазначеної у відповідному документі про структуру навчального року).

Зошити для навчальних класних і домашніх робіт з української чи зарубіжної літератури учитель перевіряє один раз на місяць у кожному класі обов'язково. **Зверніть увагу, за умови відсутності учня на уроках протягом місяця у стовпці «Зошит» необхідно зазначати н/о (нема оцінки).**

Ведення зошитів оцінюється від 1 до 12 балів. Оцінку за ведення зошитів з української, зарубіжної літератури виставляють у класний журнал (колонка «Зошит»)

щомісяця в кожному класі протягом семестру та враховують у 9-11 класі як поточну до найближчої тематичної.

Під час оцінювання зошита з української, зарубіжної літератури слід урахувати **наявність різних видів робіт** (класних і домашніх); **грамотність** (якість виконання робіт відповідно до критеріїв оцінювання); **охайність**; **уміння правильно оформлювати роботи** (дотримання вимог орфографічного режиму).

Записи в зошиті учні виконують кульковою ручкою з синім чорнилом чи його відтінками (для оформлення таблиць, схем тощо використовують простий олівець); між класною й домашньою роботами пропускають два рядки (між видами робіт, що входять до складу класної чи домашньої роботи, рядків не пропускають) дату класної, домашньої та контрольної роботи у 9-11 класах оформляють так: у першому рядку дату записують словами, а у другому – вид роботи (класна, домашня чи контрольна), наприклад:

Сьоме вересня

Класна робота

У 10-11 класах у зошитах з української літератури можливим є й інше оформлення: у першому рядку записують вид роботи, а на березі цього рядка зазначають дату цифрами, наприклад:

Класна робота

|07.09.2021

Після заголовків, назв видів робіт крапку не ставлять.

Зразок підпису зошита:

Зошит

для робіт з української літератури

учня 5 - А класу

Тернопільського навчально-виховного комплексу

«Школа-ліцей № 6 ім. Н. Яремчука»

Захарченка Сергія

Зошит

для підсумкових робіт

із зарубіжної літератури

учениці 7 - В класу

Жуківського ліцею ім. Б. Лепкого

Бережанської міської ради

Устенко Олени

Назву ЗЗСО зазначають відповідно до назви, зазначеної у інформаційній системі управління освітою (ІСУО). Якщо передбачено скорочену назву, то варто її використовувати.

Прізвище та ім'я учня/учениці записують в родовому відмінку однини. У кінці підпису зошита крапку не ставлять.

Неправильний запис учень повинен охайно перекреслити (а не брати у дужки, витерти гумкою або знебарвити білилом).

Записи, помітки й виправлення в учнівських письмових роботах учителю слід виконувати ручкою з червоним чорнилом.

Виявлені помилки позначають так:

- **орфографічні, пунктуаційні та граматичні** помилки на вивчені вже правила підкреслюють горизонтальною рисою й на березі зошита у цьому ж рядку вказують тип помилки (l – орфографічна, v – пунктуаційна, г – граматична), помилки на ще не вивчені правила виправляють, перекреслюючи їх скісною рисою (/) й надписуючи потрібну літеру чи розділовий знак, проте її не враховують при виставленні оцінки;

• **лексичні** (неточність у слововживанні, тавтологія, росіянізми тощо), **стилістичні** (стильова невідповідність чи одноманітність дібраних мовних засобів тощо) та **змістові помилки** (логічні – порушення послідовності викладу, недоречний поділ тексту на абзаци, фактичні – неправильно вказано дату, власну назву тощо) підкреслюють горизонтальною хвилястою рисою й на березі зошита у цьому ж рядку вказують тип помилки (л – лексична, с – стилістична, з – змістова помилки).

Методично правильно організоване виконання й оформлення письмових робіт та їх контроль із боку вчителя позитивно впливає на формування важливих якостей особистості (відповідальності, дисциплінованості, охайності, самостійності), стимулює учня до систематичної наполегливої праці та порядку.

Оформлення сторінок класного журналу

Наказ МОН України від 03.06.2008 № 496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» регулює стан ведення класних журналів.

Зразок заповнення сторінки журналу з української літератури подано в методичному листі Міністерства освіти і науки України від 21.08.2010

№ 1/9-580 (Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – № 14-15. – 2010. – С. 3-17).

0		Н				Т	І	С			На			Т	П	Ск	Рі	Д	Ап
9		а		Зо		е	с	к			па	0		е	с	ор	ч	П	ел
		п	0	ши	1	м	е	о			м'	2		м	е	иг	н	А	я
		а	9	т	0	ти	с	р			я			а	с	ов	а		ці
		м'				ч	т	и								ан			йн
		я				на		г											а
		т						о											
		ь						в											
								а											
9		9	9	8	9	9				9	8	8	8	8					
5	6	7	7	7	7	6				6	4	6	7	6					
н	8	8	н	н/о	н	5				7	6	н	н/о	5					

	Дата	Зміст уроку	Завдання додому (автор і назва підручника)
	01 09	Вступ. Українська література в контексті розвитку суспільства другої половини ХХ ст. Українська література у світовому контексті, її своєрідність на загальноєвропейському тлі. ТЛ: поняття національного і вселюдського.	Прочитати твір «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного. Додаткове завдання: побудувати діаграму Вена «Своєрідність української літератури на загальноєвропейському тлі».

	05 09	«Хіба ревуть воли, як ясла повні?» – перший в Україні соціально-психологічний роман. Історія написання роману, особливості композиції. ТЛ: соціально-психологічний роман.	Опрацювати інформацію на с. 78-82 підручника, усно відповісти на запитання (с. 83), виписати кілька цитат для характеристики одного з головних образів роману.
	05 09	Лірика збірки І. Франка «З вершин і низин». Концепція поступу людства й незламний оптимізм у вірші «Гімн». Символ вічної жіночності, материнства й краси в поезії «Сікстинська мадонна». ТЛ: сонет.	Опрацювати теоретичний матеріал підручника (с. 18-29), вивчити напам'ять поезію «Гімн».
	23 09	Література рідного краю. Іван Франко і Тернопілля.	Підготувати презентацію (буктрейлер, фотоколаж, хронологічну шкалу) про одного із членів Тернопільської обласної організації Національної спілки письменників України.
	15 10	Контрольна робота № 1 (тестові завдання). Творчість І. Нечуя-Левицького й Панаса Мирного.	Повторити вивчене в межах теми з теорії літератури. Підготувати до виразного читання одну із запропонованих поезій Івана Франка або скласти і записати план ідейно-художнього аналізу однієї із запропонованих поезій.
	28 10	Позакласне читання. Поетичний дивосвіт І. Франка.	Прочитати один з творів Лесі Українки, а саме: «Кассандра», «Одержима», «Бояриня» Підготувати усну розповідь про історію створення цього твору.
	04 11	РМ № 1. Написання асоціативного етюду.	Повторити вивчене про особливості мови художнього твору.
	04 11	РМ № 2. Диспут за повістю	Зібрати, систематизувати та записати мовний матеріал (цитати, тези, словнички) для твору про літературну спадщину Лесі Українки або виконати одне із запропонованих індивідуальних чи групових завдань.
		Василь Стефаник. Життєпис письменника. Загальна характеристика творчості митця. ТЛ: експресіонізм.	Підготувати усне повідомлення про один із яскравих епізодів життя і творчості письменника ...
		Контрольна робота № 3 (вірш за літературною спадщиною Лесі Українки або В. Стефаника).	Повторити вивчене про творчу спадщину Лесі Українки та Василя Стефаника.

Про те, як виставляти підсумкові та семестрові оцінки і заповнювати класні журнали у 5 – 8 класах за вимогами НУШ, йдеться у дописі . Юлії Романенко (експертки Українського центру оцінювання якості освіти, експертки Команди підтримки реформ

Міністерства освіти і науки України, кандидатки педагогічних наук) за таким покликанням: https://osvitoria.media/experience/zapovnyuyemo-klasnyj-zhurnal-u-5-h-klasih-nush/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1J6_HqekthJYdCCCCBjfPtqgv_j01yG8ePr7ffQOEbbgA5_kPqiGsHi2xY_aem_AUIQJFtNL22a7uj3wjBucKBEaSNAleqgmdZbPlqv1E2_jsLqw480wrOyrzWmvKGf3LwQco_wb8v8UNQ45TFbyAPul

Виставляючи поточні оцінки учитель має усвідомлювати, які саме результати навчання оцінено (загальні, конкретні) на певному уроці за підсумками виконання певного виду навчальної діяльності чи певного завдання з підручника. Ця оцінка має відповідати групі або кільком групам результатів навчання. Наприклад, під час оцінювання теми 1 відбувається оцінювання результатів навчання груп 1 та 2.

Результати перевірки робочих зошитів у підсумковій (за потреби у тематичній) оцінці **не враховують**.

Оцінку за семестр ставлять на основі оцінок за чотири груп загальних результатів. Які виставляють до семестрового оцінювання у стовпці без дати. Механізм обчислення семестрової оцінки на основі оцінок за групи результатів навчання заклад освіти визначає самостійно й описує в освітній програмі:

- визначення середнього арифметичного;
- складніший варіант з урахуванням ваги кожної групи результатів (дивитися перший варіант оцінювання з української мови чи інтегрованого курсу та другий варіант із зарубіжної літератури у таблиці).

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ		Результат навчання		
		I с	II с	За рік
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ				
українська мова	Загальна оцінка		8	9
	за групами результатів	Усно взаємодіє	8	10
		Працює з текстом	9	9
		Письмово взаємодіє	7	8
		Досліджує мовлення	7	8
українська література	Загальна оцінка			9
	за групами результатів	Усно взаємодіє		
		Працює з текстом		
		Письмово взаємодіє		
		Досліджує мовлення		
зарубіжна література	Загальна оцінка		76 зі 100	79 зі 100
	за групами результатів	Усно взаємодіє	17 з 25	19 з 20
		Працює з текстом	25 з 30	27 з 40
		Письмово взаємодіє	24 з 30	22 з 25
		Досліджує мовлення	10 з 15	11 з 15
інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)	Загальна оцінка		9	10
	за групами результатів	Усно взаємодіє	8	11
		Працює з текстом	10	8
		Письмово взаємодіє	10	11
		Досліджує мовлення	8	10

До виставлення семестрової оцінки можна провести комплексне діагностування результатів навчання за чотирма групами результатів, на основі якого виставляють оцінки за групи результатів навчання. Під час укладання діагностувальної роботи учитель має дібрати такі завдання, щоб вони дали змогу оцінити зконкретні результати відповідних груп результатів

Які особливості виставлення оцінок з урахуванням специфіки мовно-літературної освітньої галузі?

Відповідно до освітньої програми закладу в журналі відводять відповідну кількість сторінок, щоб охопити обране закладом навчальне навантаження, для кожного з обраних предметів та/або інтегрованих курсів (Українська мова, Українська література, Зарубіжна література, Інтегрований курс літератур, Інтегрований мовно-літературний курс). Для

інтегрованих курсів відводять сторінки з назвами відповідних курсів **БЕЗ ПОДІЛУ** на окремі складники цих курсів.

Наприкінці вивчення кожної теми можна проводити діагностувальну роботу для оцінювання сформульованих у модельній програмі очікуваних результатів навчання (базових знань, наскрізних умінь, ціннісних орієнтирів), що лежать в основі сформульованих у ДСБСО (2020) груп загальних результатів у межах вивченої теми. Ця робота має бути укладена з метою оцінювання результатів навчання з певних груп, тобто учитель, пропонуючи для тематичної роботи певні завдання чи види роботи, має орієнтуватися, які саме результати навчання він оцінює. Оцінку за таку роботу виставляють у стовпці з відповідною датою, коли її було проведено.

Такі види робіт, як читання мовчки та вголос, усні й письмові перекази та твори, діалогів тощо учитель проводить, зважаючи на методичну доцільність.

За підсумками семестру доцільно провести комплексну діагностувальну роботу, яка дасть змогу оцінити всі 4 групи загальних результатів навчання: усна взаємодія, письмова взаємодія, робота з текстом, дослідження мовлення.

Заповнення журналів у Новій українській школі також має відбуватися з дотриманням принципів автономії закладу освіти та академічної свободи вчителя. Це означає, що оформлення й вигляд класних журналів можуть бути не однаковими в різних закладах освіти. Наразі цю можливість уповні використовують ті освітяни, які користуються електронними журналами. Ці цифрові помічники, по-перше, дають змогу зробити рутинний процес технологічним і не таким обтяжливим для педагога, по-друге, швидко знаходити й аналізувати дані про кожного учня, надавати зворотний зв'язок батькам. Як швидко перейти на електронний журнал, [можна дізнатися тут](#).

Нормативні документи, які регламентують правила ведення журналів у 5-х класах НУШ:

Закон України «Про повну загальну середню освіту» ([стаття 17](#));

[Порядок переведення учнів \(вихованців\) закладу загальної середньої освіти до наступного класу](#), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (у редакції наказів Міністерства освіти і науки України від 08.05.2019 № 621, від 01.03.2021 № 268);

[Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5–9-х класів](#) (наказ МОН «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 02.08.2024 № 1093);

[Інструкція з ведення класного журналу 5–11\(12\)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів](#), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496;

[Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році](#).

У 2024/2025 навчальному році відбувся конкурс «Учитель року» у номінації «Зарубіжна література», переможцем I туру і учасником II туру стала Гриндула Т. І., учитель української мови і літератури, зарубіжної школи Чортківського ліцею № 1 імені Маркіяна Шашкевича Чортківської міської ради Тернопільської області

Будьмо креативними, мобільними, інноваційними, шановні колеги! Відвідуймо тренінги, майстер-класи, семінари, навчаймося самі й спонукаймо до освіти інших!

Сучасна освіта – майбутнє вільної України!

Успішного, переможного та мирного навчального року!

